

Beérkezett: 2026. 03. 30. Elfogadva: 2026. 05. 07. Megjelent: 2026. 08. 31.

DOI: 10.21030/anyp.2026.3.6

Takács Judit

Cs. Nagy Lajos: Anyanyelvi gyakorlók

MÓRA KÖNYVKIADÓ. BUDAPEST. 2023–2025

Az anyanyelvi kompetencia és a nyelvi tudatosság fejlesztése a tanítási órán és az iskolán kívül

Az anyanyelvi nevelésben kiemelt szerepet játszanak azok a segédanyagok és gyakorlókönyvek, amelyek a nyelvi tudatosság fejlesztését és az anyanyelvi kompetencia elmélyítését szolgálják. Ebbe a pedagógiai és módszertani hagyományba illeszkedik Cs. Nagy Lajos *Anyanyelvi gyakorló* című, hat kötetből álló kiadványsorozata, amely a NAT és a hozzá kapcsolódó kerettanterv témaköreiben nyújt segítséget a 3–8. évfolyamosok számára a magyar nyelv rendszerével kapcsolatos ismeretek elmélyítéséhez és a nyelvhasználati készségek fejlesztéséhez. A hat gyakorlókönyv közül a harmadik évfolyamos tananyaghoz tartozó 2023-ban látott napvilágot, a 8. évfolyamosoknak szóló, utolsó kötet pedig 2025-ben jelent meg.

A szerző a sorozatot 9–14 éves diákok, illetve az őket oktató pedagógusok és a szülők számára tervezte, hiszen amint az első kötet előszavában írja: „A tanórákon nem áll rendelkezésre – még a kiemelkedő képességű gyerekek számára sem – elegendő gyakorlási idő és feladat a nyelvtani elemzési jártasságok, készségek kialakítására. [...] A szülők többsége a tanító munkáját tartalmilag is segíteni kívánja” (2023: 7). A cél és a „megcélzott közönség” tehát többre tágul: a kötetek egyrészt a tanítók, tanárok számára készültek, tanári segédletként az óratervezéshez és a gyakorlás szervezéséhez használhatók, másrészt a diákok otthoni, egyéni munkáját is támogatja, illetve a szülőket is, lehetőséget nyújtva számukra arra, hogy a gyermek haladását támogassák. A gyakorlatok nagy részéhez ezért megoldókulcs is tartozik, ezeket a gyermekeknek és a szüleiknek ellenőrzéshez, a megoldás nélkülieket pedig házi feladatként vagy a tanórai differenciáláshoz ajánlja a szerző. A gyakorlatok tehát nem kizárólag tanórai keretek között alkalmazhatók: a kötetek az önálló tanulás támogatásán túl felzárkóztatásra és tehetséggondozásra is alkalmasak.

A kötetek gyakorlatai a NAT és a KET egyes évfolyamokhoz kapcsolódó anyanyelvi témaköreit követik. A szerző ugyanakkor erősen épít a tanulói előismeretekre: a 3. és a 7. évfolyamos kötetben az ismeretek összefoglalása ismétlő fejezetként is megjelenik. Minden gyakorlókönyv két részből áll: egyrészt a NAT ismeretanyagához kapcsolódó, különböző nehézségű feladatok követik egymást, amelyek után a feladatok jelentős részének megoldásait tartalmazó fejezet áll. Azokat a feladatokat, amelyeknek megoldókulcsa is helyet kapott a kötetben, a szerző ikonnal jelzi. Az egyes kötetekben nagyszámú feladatot találunk: 3. évfolyam – 292, 4. évfolyam – 242, 5. évfolyam – 370, 6. évfolyam – 1500 (!), a 7. és a 8. évfolyamban közel 1000-1000. Bár minden kötetben szerepel a feladatok túlnyomó részének a megoldókulcsa, ezek mellett a 6. évfolyamos kötet a feladatok mellé kiegészítő gyakorlatokat is nyújt, amelyeket QR-kód beolvasásával lehet elérni.

A gyakorlófüzetekben a hagyományos, a grammatikához kapcsolódó feladattípusok mellett kifejezetten kreatív, anyanyelvi kompetenciát fejlesztő gyakorlatok is helyet kapnak. Kreatív feladatok (például mondatalkotás szavakból, hibás alak kiválasztása, helyesírási totó, állatnév alkotása tulajdonság alapján, összekevert betűk szóvá alakítása) már a 3. évfolyamos kötetben megjelennek, de a komplexebb tudást igénylő feladattípusok (szövegkiegészítések, nyelvi játékok, például szó a szóban, szórejtvény, névrejtvény, szólánc) elsősorban a 7. és a 8. évfolyam tananyagához kapcsolódnak, és a helyesírási jártasság, valamint a grammatikai tudatosság fejlesztésén túl nagymértékben fejlesztik a kreativitást, a szókincset, a nyelvi logikát is. Hasznos az az utolsó kötetekben (2025b: 28, 30, 37–38, 52–53, 55, 59–60; 2025c: 47–49) megjelenő megoldás, amikor a szófajtani és a mondattani ismereteket a tananyag részét képező versek címéhez vagy szövegéhez, illetve közmondásokhoz köti a szerző.

A módszertani sokszínűség mellett a sorozat kiemelkedő értéke az ismeretanyag egymásra épülése. A 3. évfolyam nyelvtani és helyesírási tananyagához kapcsolódó 60 feladategységben összesen csaknem 300 gyakorlatot találunk (2023), amelyeket egy bőséges ismétlő fejezet előz meg (2023: 9–48). A grammatikai tudnivalók négy szófajhoz kapcsolódnak (főnév, névutó, melléknév, ige), legrészletesebb a főnévvel és az igével foglalkozó rész. Az év eleji ismétlés igen alapos: csaknem 40 oldalon követi egymást 16, általában három-négy, de nemritkán akár kilenc alrész is tartalmazó feladategység. A feladatok felölelik a hanghosszúság elkülönítését, a hang-betű-írásjegy megkülönböztetését, az elválasztás, a betűrend, az írásjelhasználat témakörét, a mondatfajta meghatározását és ennek megváltoztatását. Ez utóbbi témakörrel foglalkozik a szerző legrészletesebben, és a mondatok fajtáinak módosításakor az írásjelhasználat változása mellett a hanglejtés megváltozására is felhívja a figyelmet („Mondd ki és írd le őket! Ügyelj a helyes hanglejtésre!”, 10., 11., 12. feladat) (2023: 27–43). Az ismétlés 13. és 14. feladata (2023: 43–45) a toldalékok felismerésének gyakorlására koncentrál, az utolsó feladat pedig már a mondatelemzést készíti elő a ragozott alakokra vonatkozó kérdések gyakoroltatásával. A helyesírási ismeretek a szófajokra vonatkozó, 3. évfolyamos részben sem különülnek el mereven, a szófajtani gyakorlatok között helyet kaptak a hanghosszúságra és a *j* hang jelölésére, illetve a helyesírási elvekre vonatkozó gyakorlatok is.

A 4. évfolyam számára készült kötet a szófajok (főnév, melléknév, számnév, névmás, ige) alapvető jellemzőit, alakváltozásait és helyesírását tárgyaló feladatokon keresztül segíti a tanulókat az elemző szemlélet kialakításában (2024a). A cél a biztos alapozás: a gyermek megismerkedik a szófajok változásaival, mondatbeli szerepükkel, valamint a szókészlet gazdagságával és árnyaltságával. A főnévhez kapcsolódó gyakorlatok között sok foglalkozik a tulajdonnév és a köznév elkülönítésével, és öröndetes, hogy a tulajdonnévtípusok között megjelenő ritkább tulajdonnévi kategóriák (például márkanév, állatnév) példáit nagy valószínűséggel egy 4. évfolyamos diák is ismeri (például *Medve sajt*, *Boci csoki*, *Garfield*). A szófajtani ismeretek a főnevekkel foglalkozó részben sokszor összekapcsolódnak a helyesírási tudnivalókkal (például 6., 10., 11., 14. feladat, 2024a: 21–30), és ritkábban ugyan, de a melléknevek és a számnevek esetében is megjelennek helyesírási tudnivalók, például a földrajzi nevek *-i* képzős alakjaihoz kapcsolódva. A helyesírási tudnivalók szókincsbővítéssel együtt is jelentkeznek, például a szópárok jelentésének elkülönítését kérő feladatban

(például *füfel – füllel, tejel – tejjel, talpal – talppal*) (2024a: 22–24): a diákot ekkor a számára ismeretlen szó kapcsán a *Magyar értelmező kéziszótár*hoz irányítja a szerző. Elkerülhetetlenül megjelenik a szókincsbővítés a számnevet tartalmazó közmondások kiegészítésekor is: a felsorolt számnevet tartalmazó szólások között (2024a: 41–42) egészen biztosan lesz a diák számára ismeretlen, így ez a feladat elsősorban órai gyakorlásra, tanári magyarázattal együtt használható jól. Kifejezetten sok szólás jelenik meg az ige szófajával foglalkozó részben: ezeket a szerző más-más szempontot előtérbe helyezve alkalmazza. A 46. feladatban (2024a: 63–65) például először tagolni kell az egybefüggően írt szólásokat, majd meg kell keresni bennük az igét, az ugyanerre a szólásanyagra épülő következő feladatban viszont már értelmezni kell közülük egyet, ehhez pedig felhasználható szakirodalmakat is ajánl a szerző. Az ismertebb szólások, közmondások (*Májusi eső aranyat ér; Szegény ember vízzel főz; Nem mind arany, ami fénylik*) mellett megjelennek néprajzi vagy újabb frazémák is (például *Fecskét látok, szeplőt hányok!; Nehogy már a csörgő rázza a gyereket!*), amelyek ötletes módját jelentik a szókincsbővítésnek. A szólások visszatérnek az igemódok elemzésének a gyakorlásakor is, először grammatikai tudnivalót kötvé a szólásban, közmondásban szereplő igealakhoz (52. feladat), majd pedig a szólások jelentésére koncentrálva (53. feladat) (2024a: 79–80).

Az 5. évfolyam (2024b) anyaga a nyelvtani ismeretek megerősítésére és a helyesírás tudatosítására helyezi a hangsúlyt, és a következő nagy témakörökhöz kapcsolódnak a feladatok: a beszédhangok és jelölésük; az elválasztás; helyesírásunk alapelvei; a dátum és a keltezés; szavak, szóelemek, szóösszetételek. A kötet célja, hogy a grammatika elsajátítása révén fejlődjön a tanulók helyesírási biztonsága, miközben a gyakorlófüzet változatos, a nyelvi kreativitást fejlesztő feladatokat – például szövegkiegészítéseket és rövid szövegalkotásokat – is tartalmaz. A *beszédhangok és jelölésük* című fejezet a hangok képzését gyakoroltató feladatokkal indul, majd a hangtörvényeket és a mássalhangzók találkozásának a törvényszerűségeit tekinti át. A fokozatosság ezekben a feladatokban is érvényesül: először csak a hangok egymásra hatását kell felismerni (14–15. feladat, 2024b: 30–32), ezután jönnek az egyes típusokhoz (a hasonulás típusai, összeolvadás, rövidülés, kiesés) kapcsolódó feladategységek, majd összetett hangtani feladatok következnek (37–43. feladat, 2024b: 54–61). Az ábécé és a betűrendbe sorolás, illetve az elválasztás, az összetett szavak elválasztása, valamint a dátum és a keltezés tudnivalói egy-egy rövidebb fejezetet kaptak, míg a helyesírási alapelvek egy nagyobb feladatcsoportban jelennek meg (54–74. feladatok) (2024b: 72–96). A kötet utolsó egysége a szavak, szóelemek, szóösszetételek témakörére épül (2024b: 99–113), amelyben sok összetett, kreativitást is igénylő feladat jelenik meg, például szólánc alkotása, összetett szavak alkotása ugyanazzal az elő- és utótaggal, összetett szavak és jelzős szerkezetek (például *franciatanár – francia tanár, zöldhatár – zöld határ*) jelentésének megkülönböztetése, az utolsó feladatok pedig a toldalékos szóalakok elemeinek az elkülönítését gyakoroltatják.

A 6. évfolyam kötete (2025a) már komplexebb témaköröket ölel fel, így az ige, főnév, melléknév, számnév, határozószó, névmás, névelő, igenevek, névutók, kötőszók és módosítószók használatát, továbbá a mondatszók, igekötők és segédigék funkcióit is. Itt a komplex gyakorlati szemlélet dominál: a feladatok a szófaji kategóriák és a mondatszerkezeti összefüggések együttes megértésére ösztönöznek. A tanulók fokozatosan eljutnak a lexikai és a szintaktikai viszonyok felismeréséig, ami előkészíti a mondattani elemzéseket. Ez a kötet tartalmazza a legtöbb feladatot: 87 feladategységhez összesen 1500 gyakorlat kapcsolódik. A szókincsbővítés és a helyesírás ebben a részben is jól megférnek a grammatikai ismeretek mellett: a helyesírási elvek több feladathoz kapcsolódóan is megjelennek az igealakokra és a névszókra vonatkoztatva, a szókincsbővítésnek pedig itt is kedvelt módja a szólások feladatba emelése (42–43. feladat, 2025a: 60–62), de kreatív megoldásokra is nyújt lehetőséget az igekötők fejezetében a szószerkezetek alkotása és az igekötős igék jelentésének a meghatározása (82–83. feladat, 2025a: 105–107).

A sorozat utolsó két kötetében (2025b, 2025c) a hangsúly fokozatosan áttevődik a mondat- és a szövegszintű megértésre és elemzésre. A 7. évfolyam kötete (2025b) a harmadikozhoz hasonlóan ismétlődő fejezettel

indul: az első 30 feladat az alapszófajokhoz, a viszonyzókhöz és a mondatszókhoz kapcsolódik, a szókapcsolatokhoz, szó szerkezetekhez, illetve a mondathoz kapcsolódó gyakorlatok pedig új ismeretként jelennek meg. A témakörökhöz tartozó feladatok mellett a kötet végén összetett elemzési gyakorlatokat is találunk. A 8. évfolyamos tananyaghoz kapcsolódó kötet (2025c) a szóalkotási módokra és az összetett mondatokra vonatkozóan tartalmaz egy-egy nagyobb fejezetet. Az összetett mondatok helyesírását önálló alfejezetben dolgozza fel, és az előzőhöz hasonlóan ebben is találunk az egyes témakörökön túl komplex mondattani gyakorlatokat tartalmazó fejezetet is. Az utolsó kötetben már számos szövegtani jellegű feladat is található, ilyen például a folyamatos szöveg párbeszéddé alakítására vonatkozó 72. feladat (2025c: 89–90).

A kiadványgyűjtemény használhatóságát nagymértékben meghatározza a feladatok világos szerkezete és didaktikai felépítése. A gyakorlatok többsége rövid, jól áttekinthető feladategységekből áll, amelyek egy-egy konkrét jelenségre összpontosítanak. Ez a struktúra lehetővé teszi, hogy a köteteket a tanítás különböző szakaszaiban – például ismétlés, gyakorlás vagy ellenőrzés során – egyaránt alkalmazni lehessen. A használhatóság szempontjából említésre méltó az is, hogy a feladatok többsége viszonylag rövid idő alatt megoldható, és ez lehetővé teszi, hogy a tanárok akár rövid gyakorlóblokkként is beépítsék őket az órákba. Érdemes azt is kiemelni, hogy a kiadványsorozat kötetei egységes arculatot kaptak, magas minőségűek, tipográfiai igényesen és praktikus szerkesztettek. A táblázatokban van elég hely a megoldás bejegyzésére, azok a részek pedig, ahol dolgoznia kell a diáknak, kellően „levegősek”: van elég hely aláhúzni, bekarikázni, kiegészíteni, mondatot alkotni.

Cs. Nagy Lajos *Anyanyelvi gyakorló* című kiadványai értékes segédanyagként jelenhetnek meg a magyar nyelv tanításában. A sorozat legnagyobb erőssége abban rejlik, hogy a nyelvtani ismeretek gyakorlati alkalmazását és kreatív elmélyítését helyezi a középpontba. Jó szívvel ajánlható mind a diákok, mind pedig a pedagógusok és a szülők figyelmébe.

Irodalom

- Cs. Nagy Lajos 2023. *Anyanyelvi gyakorló. 3. évfolyam*. Móra Könyvkiadó. Budapest.
Cs. Nagy Lajos 2024a. *Anyanyelvi gyakorló. 4. évfolyam*. Móra Könyvkiadó. Budapest.
Cs. Nagy Lajos 2024b. *Anyanyelvi gyakorló. 5. évfolyam*. Móra Könyvkiadó. Budapest.
Cs. Nagy Lajos 2025a. *Anyanyelvi gyakorló. 6. évfolyam*. Móra Könyvkiadó. Budapest.
Cs. Nagy Lajos 2025b. *Anyanyelvi gyakorló. 7. évfolyam*. Móra Könyvkiadó. Budapest.
Cs. Nagy Lajos 2025c. *Anyanyelvi gyakorló. 8. évfolyam*. Móra Könyvkiadó. Budapest.

Judit Takács: [Review of] Lajos Cs. Nagy: Anyanyelvi gyakorlók [First Language Workbooks]
The development of first-language competence and linguistic awareness in the classroom and beyond

Kulcsszók: nyelvtudomány, anyanyelv-pedagógia, kompetenciafejlesztés, grammatikatanítás, helyesírás-tanítás

Keywords: linguistics, first language pedagogy, competence development, teaching grammar, teaching spelling

Szerzői nyilatkozat a mesterséges intelligencia használatáról

A cikk elkészítéséhez nem használtam MI-eszközt.

Szerkesztőségi összeférhetlenségi nyilatkozat

Cs. Nagy Lajos, a cikkben ismertetett könyvek szerzője az *Anyanyelv-pedagógia* folyóirat szerkesztőbizottságának a tagja, a kézirat elbírásában, a bírálati és a szerkesztési folyamatban, valamint a döntéshozatalban azonban nem vett részt. A kézirat bírálatát és szerkesztését független bírálók és szerkesztők végezték, így összeférhetlenség nem áll fenn.

Az írás szerzőjéről

Takács Judit

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Eger, Magyarország

takacs.judit[kukac]uni-eszterhazy.hu

<https://orcid.org/0000-0002-8665-0893>

Copyright © 2026 Judit Takács

This is an open-access article. This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).